

Перший журналіст на Слобожанщині

(В. Г. МАСЛОВИЧ)

(З нагоди 120-го юбілею Харк. Унів. 1805 — 1925)

„За особливий свій обов'язок вважаю, щоб цей журнал поповнювався творами нашої країни. Видавець має брати до журналу й надруковані п'єси, однак лише ті, що належать до авторів місцевих“.

(З передмови Маслолича до його журналу „Харьковский Демокрит“).

Оскільки „Український Вестник“ був суворим та науковим, остільки „Харьковский Демокрит“ сміявся над вченістю і на всяку погорду та сувору річ писав пародії“.

(Г. П. Данілевський. Квітка - Основ'яненко).

В. Г. Маслолич, харківський журналіст і письменник початку ХІХ ст. — постать ще мало досліджена в історії української літератури. Про нього ми маємо рядки в „Опыте истории Харьковского университета“ Д. І. Багалія, в його ж „Истории города Харькова“; є стаття сина письменника, М. В. Маслолича, „Харьковские баснописцы“ (в „Русской Старине“ 1889 VII), де Маслоличу присвячено лише сторінку-другу, до того пересипану текстами з його байок; проф. М. О. Маслолов подав замітку більш словарного характеру (в юбілейному спискові видатних учнів харківської першої гімназії, 1905 р.), і нарешті написав коротеньку статтю про нього В. Дорошенко, головним чином на підставі „Харьковского Демокрита“, якого Маслолич видавав і редагував. Стаття має заголовок: „Забутий український поет з початку ХІХ ст.“. („Неділя“, Львів 1912 № 14, ст. 4 — 5). Оце і все, що подає у першу голову відомості про старого харківського письменника і журналіста. Забуто його, справді, досить глибоко, і зараз зостається досить питань про нього біографічного, літературного й громадянського характеру, які залишаються без пояснення до цієї пори. Нам пощастило знайти кілька рукописів про нього¹⁾, потім скористувати ще один рукопис, дякуючи акад. Д. І. Багалію. Зазначений віднайдений матеріал є дуже цікавий у справі з'ясування значіння цього безумовно інтересного діяча і письменника за перші часи харківського університету, журналістики і молодого слобожанського письменства. У другому місці ми розглянемо літературну діяльність

¹⁾ Див. „Нова книга“, 1924, I, с. 62.

Масловича. Вона не є першорядна, отже ми визнаємо за необхідне ставитися до неї, слідуючи думці небіжчика В. П. Науменка з його статті „Нові матеріали для історії початків української літератури ХІХ ст.“: „Твори ці ми, сучасне покоління, мусимо оцінювати тепер тільки як історичний факт, прикладаючи до них мірку не стільки естетичну і моральну наших теперішніх відчужень, скільки історичну, і в усякім разі повинні бути вдячні авторам їх за те, що вони в трудну минуту життя України підтримували той вогник, який довгий час тільки пожеврів, але своїм багаттям вже дав змогу розвести велике вогнище відродження...“

Василь Григорович Маслович народився, за одніми даними, у 1792, за другими — у 1793 році, й таким чином був майже однолітком з проф. Філомафітським, Гонорським, своїми співробітниками й приятелями, й молодшим від Квітки. Ще недавно у родині Масловичів переховувався дуже цінний документ генеалогічного характеру; він зараз загубився, отже нам пощастило розглянути невеличкий зшиток з нотатками М. В. Масловича, сина журналіста („Моим дорогим на память то, что осталось в памяти“), який дає де-які доповнення. За ними можна гадати, що рід Масловичів був сербський, з тих сербів, що оселилися на Україні у другій половині ХVІІІ ст. (Перічі, Штерічі, Мілорадовичі, Вуїчі, Міоковичі та инш.). Частина згаданих фамілій рідна для Масловичів, особливо їх паростки, що перебували у славяносербським повіті, коло Луганська. По матері, Маслович походив з Познанських. І. Познанський був його дядьком й опікуном. В його Маслович один час і жив у Харкові, про що буде річ далі. Дядько, можна гадати, мав вплив на Масловича. В одному зі своїх рукописів Маслович з прихильністю поминає його. „Його імени, — каже він, немає по історичних словниках, він не вивчав по якихсь академіях курсу філософії, ним не керували Платони, Аристотелі, Лейбніці, Канти... отже його вчителями були... даяк, природа та досвід...“ Маслович записав чи переписав де-які його думки та вибірки з його листів. Серед вибірок є цікаві, що до поглядів особливо на класові відношення. Читаємо такі думки: „Ті, що обірають селян своїх, обірають самих себе“ ... „Коли багаті селяни, лише тоді багаті їх поміщики...“ „Гадати, що господар, поміщик, може поліпшити стан та прогудувати своїх селян, що занепали... (розуміється, не можна)... Не поміщик мужиків, а мужики поміщика прогудувати можуть“ ... „Треба їх привчити до праці й часом примушувати до неї, отже не до поміщицької, а поперед усього — на їх власну користь“. Є низка цитат, що характеризують українця та росіянина, цікавих з етнографічного боку, чимало уривків з юмором, чи сарказмом, чи дидактичних, моралізуючих. Збірничка думок склав сам М. слович, вибираючи те, очевидячки, що подобалося більше йому самому, отже вибране характеризує і його дядька, поміщика тої пори. Ми не розглядаємо зшитка повністю, і все ж повинні зазначити присутність у світогляді Познанського сміливих думок для того часу. Про дитячі роки Масловича ми не маємо можливості дістати відомостей зараз, замість того ми витягли з автобіографічних рукописів його інтересні рядки як про нього самого, так і для його епохи. Приблизно коло 1808 року Маслович живе в інтернаті добре відомого в історії харківського університету Василя

Фотіїва. Як відомо, Фотіїва Каразін, їдучи до Петербурга, обрав своїм довіреним у справі пропаганди ідеї університету у Харкові. Ак. Д. Багалій каже про нього: „відомий своєю освітою і талантом“. Сев. Потоцький, перший куратор університету, подав проєкта заснування інтернатів у Харкові за-для притягнення студентів до міста. Отже пансіон Фотіїва був найкращий. Про нього подав блискучу відозву Тимковський. Сумароков, автор „Досугів кримського судді“ каже: „Підприємство, незвичайне в нашій державі, новина, що варт ухвалення“. В „Історії Харківського університету“ читаємо: „вчитися в той час (перед заснуванням університету) по-за пансіоном Фотіїва, не було де“. Рукописи Масловича подають яскраві картини життя в цьому інтернаті, чину занять у ньому, а до того й змальовують самого Фотіїва, гіпового вихованця місцевого колегіуму, мецената, людини з нахилом до поезії, освіченої, закоханої в своїй праці, юмориста, людини щирої, хоч може трошки крутою й скупенької. Маслович раз-у-раз висловлюється про нього: „добрий дідок“, „милий дідок“, і визнає благодійний вплив його на себе. Фотіїв стежив за першими кроками літературних спроб Масловича, що почалися вже рано, підбадьорював його й пророкував, що з малого вийде колись славний пііта. Це пророкування, делікатно додав від себе Маслович, потім не справдилось. З інтернату Фотіїва він несподівано якось втік — до теж добре відомого в історії університету, але зовсім вже з другого боку — лектора Пакі-де-Совінні, який і підбив його це зробити. Швидко втікач покаявся, визнавши, що рік перебування на новому місці був для нього пропащим у справі навчання. „Я“, згадує Маслович, „рішуче увесь рік пробайдиковав, не почувуючи над собою ніякого догляду. Новий хазяїн, звичаєм своєї нації, обіцяв моему дядькові... приготувати мене через один рік до вступу в університет...“ Дядько, викинувши добрі гроші (Совінні дер з батьків скільки хотів), забрав назад свого племінника, помітивши, що той забув навіть те, що знав. Тодішній ректор університету, О. Стойкович, висловивсь Познанському з приводу цього усього, що „лише одно методичне навчання може стати корисним на усе життя“, й порадив віддати хлопця у тодішню Слобожанську гімназію. Маслович вступив прямо до третього класу, але вчитися почав не дуже старанно, продовжуючи своє віршування. Це віршування цілило почасти на вчителів. Дісталосся особливо одному математику. Гадаємо, що цей вчитель, на що натякає й сам Маслович, був хабарником, а Познанський, що викинув перед тим 400 карбованців, мабуть пожалів давати подарунки далі. І тут вже не лінощі Масловича були причиною незадоволення вчителя. Ось уривки одної з сатир, під заголовком: „Канікули“:

О, месяц юлий вожделенный!
 Отрада, отдых школярам,
 Магистр, тобою восхищенный,
 По барским скачет деревням.
 Он маминьке сыночка хвалит,
 Отцу ж совсем другое баит,
 Что если б не старался он,
 Не был бы сын переведен.
 Слова сии отец смекает,
 Дает чай, сахар, сухари

И в дом магистра обещает :
Муки куля отправит три,
Наливок разных, сладкой водки,
Сажень пяточек дров для топки,
Два пуда масла, разных круп,
Десятка два курей на суп.

„Вчитель“, задоволений подарунками, без усякого сорому обіцяє бути уважним до щирого батька:

Магистер жирний с восхищенья,
Главу нагнувши, говорит :
Когда настанет курс ученья,
Не будет ваш сынок забыт,
И курса при конце теченья
Надейтесь сыну погышенья, —
За дар я благодарен вам,
За это книжку сыну дам.

Шіснацятилітній Маслович цікаво змалював безглуздість деяких зі своїх педагогів. На щастя, не усі були такі. Інших Маслович згадує добрим словом, особливо вчителя „економії, технології й комерції“, венгерця Сегедварі. По сімнадцятому році Маслович скінчив гімназію. Інтересна його примітка з приводу характеру цього закінчення: „Чого не досягнуто старанням, те досягнуто віршуванням“. Маслович подав письмнену роботу на екзамені віршами. Вірші були вдалі, вподобались екзаменаторам, і кожний з них допомагав мені, каже Маслович, відповідати на закинуті питання“. До того ж на генеральному іспиті, на який закликано було „мало не все місто“, він зачитав свою першу байку: „Перо, чернильниця й чернило“. Нумер вподобався губерна ору (Бахтіну), ректору університету та іншим. Бахтін попрохав у Масловича для себе копію, сама ж байка стала гуляти по руках харківських літературних аматорів“.

„Після цього, з гумором додає Маслович, чи можна ж було мене затримати в гімназії ще на один рік?“. Так поки що дивився на свій талант майбутній слобожанський журналіст і байкар: „Через вірші я колись їв лишні блинці з медом (в Фотіїва), через них був нагороджений усмішками Олі (перша любов Масловича), потім вступив до університету й став відомим у місті.“ Згодом, як побачимо, відношення до свого таланту в нього поглибились.

Низка споминів Масловича про університет теж цікава й характеризує так самий університет, як і мемуариста. Найближчим товаришем і приятелем його був відомий український етнограф Цертелєв, з професорів з найбільшою подякою він згадує Гута, Рижського; Осиповського та Шада.

Сумна участь Шада виклїкала у нього співчуття, що видно з спеціального віршу до Шада. Ось уривки з нього:

Пускай невежество и злоба
Свой изрекают приговор—
Ученым светом ты прославлен,
О Шад, наставник мой драгой!
Скрепишь, философ—и гоненье
Великодушно пренеси...

Философ духом ты и делом,
 Найдешь приют на свете белом.
 Пускай тебя считают вредным,
 Но рано ль, поздно ли, тебя,
 Твои творенья оправдают...
 Прости, мой друг и просветитель,
 Прийми признательную дань—
 Я сохранию твои уроки:
 Чтоб добрым, благодарным быть,—
 Всегда свободно буду мыслить,
 Невежд за умников не числить...

Цікаві його спомини про побут самих студентів того часу. По закінченні університету Маслович, одержавши кандидата, став готуватися до іспиту на доктора. Він зачитав пробну лекцію („Про важніших російських байкарів“), написав дисертацію „О басне у всех народов“ і „De natura pulchri et sublimi“ (Про природу прекрасного та високого). Про вченість Масловича були різноманітні відозви, а потім і різні оцінки. Розальйон-Сошальський каже так: „В. Г. Маслович— милый человек, отличный танцор, даже слагатель гладких, игривых стишков, но, конечно, доктор паркета, а не головоломного ученого материала“. Отже є й другі відозви: „Книга Масловича „О басне“, каже проф. М. О. Маслов, є для свого часу досить примітним явищем; в ній ми маємо чи не уперше на російській мові монографію про цей цікавий розділ поезії. В ній Маслович дає визначення байки й повну історію її розвитку, починаючи від індійських байок Вішну-Сарма, арабських Бідпайя й закінчуючи Криловим. Він подає відомості про життя байкарів і зразки, російські— в оригіналах, а чужоземні— в перекладах...“ Дисертацією про байку, здається, закінчилась наукова діяльність Масловича, далі ми бачимо його на службі, за віршами та редагуванням і виданням „Харківського Демокрита“. Літературна його праця виявилась в низці вірш, поемі „Сказка про Харькка“, виданні двічі збірника власних байок, двох книжок описово-мемуарного матеріалу та чималій кількості мішаних творів, що zostалися в рукописах. Ми не подаємо зараз оцінки Масловича як письменника, однак гадаємо потрібним подати загальну характеристику його як письменника, особливо остільки, оскільки це є важливо для характеристики його, як журнального діяча. Писав він майже до смерті (помер у 1841 році). Один з останніх його творів сатиричного характеру заборонила на який час цензура.

В. Г. Масловича більш згадують, як першого харківського журналіста, що видавав у 1816 р. „Харківського Демокрита“. Спеціальної розвідки про цей бік діяльності Масловича нема, як і взагалі про харківську журналістику початку ХІХ ст. Є однак загальні начерки, що подають де-що цікаве, особливо в О. Русової. Оцінюючи журналістику, вона зупиняється на великій ролі, у цьому старішого українського університету. „Заснований, каже вона, не стільки з наказів адміністрації, скільки за початком самого суспільства, з Каразіним на чолі, харківський університет одразу став не лише державною школою, але й громадською, що не губила ніколи звязку з суспільством. З самого початку свого існування, він став перед усім кращою школою великої країни... Одержавши у спадщину з

колегіуму, який був на великій й корисній послугі в Слобожанській Україні, кращих учнів, харківський університет ретельно взявся засновувати нові школи... Заразом з цим він звергає увагу на справу друку, беручи на себе ініціативу видавництва в глухій провінції, продовжуючи і в цьому діяльність колегіуму й користуючись тодішньою свободою цензури. Він поділяється з громадянством усіма своїми науковими інтересами, щиро бажаючи запалити в них інтерес до книжки. На протязі усього першого десятиріччя його, видавалось, за допомогою кращих його професорів, кілька часописів та журналів: „Український Вісник“—Філомафітського, „Харківський Демокрит“—Масловича, „Молодик“—Бецкого, „Український журнал“—Склабовського... „Першим чинником у розвитку в Харкові журнально-літературної діяльності було заснування місцевого університету“. Академик Д. Багалій каже: „Харківський університет виявив себе об'єднуючим центром науково-літературних інтересів у краєві й незабаром сам виховав чимало нових діячів на літературній ниві. Щоб переконатися у цьому, досить пригадати Нахімова, Масловича... Серед університетських діячів і колишніх вихованців знайшлися співробітники для харківських періодичних видань. Університет друкував ці видання в своїй власній типографії. Йому ж належить і безпосередня цензура за ними, безумовно, співчуваюча, справедлива, не ущиплива, а це мало певне значіння.“ Кількість співробітників поширилась, і справедливо історики харківської журналістики помічають, що „чимала кількість студентів починала писати“. Велику роль відіграв і той факт, що серед професури, особливо словесного факультету та молодих ад'юнктів були ініціатори журнальної справи.

Вище ми згадали де-які прізвища. Це усе свідчило про міцний зв'язок між університетом та громадянством. Д. Ів. Багалій прямо каже, що до питання про харківську журналістику, як доказ єднання науки у Харкові з суспільством: „Філомафітський, Гонорський, Маслович, Гулак-Артемівський, Склабовський набули смаку до журналістики ще в університеті“. Ми не наводимо зараз других свідочств. Важніш зазначити, що і Г. П. Данілевський і Д. І. Багалій та інші зазначають дві течії у молодій слобожанській журналістиці: одна наукова і етнографічна, друга — сатирична. До останньої належав журнал Масловича. Однак у „Харківськiм Демокриті“¹⁾ були не лише пародії на сучасність, як каже Данілевський. Коли взяти на увагу, що співробітниками „Демокрита“, „Українського Вестника“ і „Укр. журналу“ були вихованці одної школи, люди близьких настроїв, а до того, як справедливо помічають Г. П. Данілевський та проф. М. О. Маслов, Маслович зумів перетягти до себе співробітників зі згаданих журналів, думка, що „Демокрит“ не був заповнений лише пародіями, має підставу. Цікаво ще одно. Співробітники журналу були переважно людьми письменницького хисту. Сам редактор мав на увазі оригінальну мету. За девіз журналу він ставив епіграф:

Все в ежемесячны пустилися изданья,
И, словом, вижу я в стране родной—
Журналов тысячу, а книги ни одной.

¹⁾ Назву журналу М-ч запозичив від „Демокрита“, що видавався у Петербурзі у 1815 р. А. Ф. Кропотковим. Це був теж сатир. щомісячник, але менш глибокий.

Тому в „Демокриті“ ми бачимо не стільки журнал, скільки книжку для читання, утворену колективно молодими слобожанськими письменниками. З них Нахімов і Квітка увійшли до історії слобожанського письменства, як певні представники його. І коли говорити про оцінку „Харківського Демокрита“, треба мати на увазі, що слід тут шукати відбиток тодішньої української літератури взагалі. У цьому журналі, чи сказати влучніш, літературному альманахові, на зразок хочай би „Северных цветов“, лише иншого напрямку, не було хроніки, не було листування з читачами, майже не було критичного відділу, була, на перший погляд, якась неначе випадковість, розкиданість, отже не було тут подібности до тодішньої української літератури. Ми знаємо, оскільки складним для вивчення був її характер. Представники цієї літератури — провінціальне дворянство, середньої руки чиновництво, сільське духівництво; літературні симпатії цих представників, як влучно каже М. Зеров, це споживання „духовної страви російської літератури“; однак смаки йдуть далі — в бік до „неочищеного слога“ народнього, до „анекдотів з сільського життя, п'єс з сільського побуту, романсу, складеного українською мовою, ефектної приказки, історичного спогаду“ (Зеров). Були свої літературні центри з обов'язковими меценатами; згадаймо про Качанівку Тарновського, Кибинці Троцінського та Попівку Паліцина; ширилося захоплення народньою українською піснею. Літературні гуртки купчилися по дворянських хуторах. Пізніший історик нового українського письменства прирівнює інтереси літератів до інтересів хуторян. Звичайно, не можна відкидати й впливів, а скоріш моли тодішнього сентименталізму, що й зрозуміло, бо читач український, як ми вже згадували, живився російською літературою, смакуючи її дуже часто, „как летом вкусный лимонад“, мішаючи цю книжну північну страву з місцевою українською; отже сам український письменник часто й не піклувався про видання своїх творів, — вони ходили в рукописах, з хутора на хутір, з одного дворянського будинку до другого, і це не була доля комедії „Горе от ума“, що не друкувалася з инших причин, — тут почувалося щось близьке до писання в альбоми, до поділення думками сусіда-поміщика, письменника, з сусідом читаючим; щось, часом, на жаль, почувалося близьке між рукописним твором літературним та тими пакунками нот, музичних п'єс, що лежали по дворянських домових театрах, для втіхи, коли слід, хазяїна поміщика та його гостей у часи вистав. І не диво, що серед цієї літератури було й романтизування минулого України, були і легкі неглибокі силуетки України сучасної, а часом і сервілізм. Чого бажав читач. — те підносив письменник.

Чи не теж майже саме мусів подати перший слобожанський журналіст? Вище ми зазначили, що співробітники його журналу були люди одного гуртка. З походження вони належали до тих самих кол, з яких походили й відомі представники хуторянсько-поміщицької української літератури початку ХІХ ст. Поміщик — Маслович, поміщик — Квітка, семінаристи — Склабовський, Гонорський, Середневський, урядовець — Нахімов. Журнал почав виходити у 1816 році й в цьому ж році закінчився, — вийшло усього шість книжок. У портфелі самого редактора залишилась невикористаною якась частина його власних творів, так потім і не надрукована, може з зазначених вище причин.

Журнала було розділено на три частини — у першій — комічні поеми, юмористичні, „послання“ веселі оди, байки, епіграми, епітафії, у другій — оповідання, казки, анекдоти, афоризми, подорожі, у третій — різні пісні, мадригали, вірші штучного характеру (анекдоти, шаради) і таке інше „для увеселення дам“. Як ми сказали у початку статті — авторами були усе свої, слобожанці, чи ті, що оселилися й служили у Харкові (особливо професори університету). Майже більша, коли не переважна, частина матеріялу писана російською мовою, не уміщено українських пісень, які малося умістити, отже сам редактор подавав не раз твори українською мовою, пересипав свої російські твори українськими словами й виразами.

Що з уміщеного боку було найбільш цікавим? Вважаємо за потрібне відзначити у данім разі такі твори „Основание Харькова“, — поема про Харьк на підставі народніх переказів; твір містить у собі чимало уривків українською мовою з захороненням навіть провінціалізмів, славнозвісну сатиру Нахімова „Песнь луже“ — на негативні боки слобожанського провінціяльного життя, багато байок самого Масловича, де-які з різким осудом місцевого дворянства, низку влучних часом епіграм того-ж Масловича, Нахімова чи інших. Між цими епіграмами чимало є проти педантизму професорів. Справедливо помічають, що Маслович та Нахімов відмежували собі сатиру на хиби тодішнього дворянства та університету. Особливо доставалося за педантизм (від Масловича), та від Нахімова (за кар'єризм). От що в одному з своїх творів казав Нахімов:

Чтоб мрачную страну наукой озарить,
Ученых множество в Украину валит.
Сияют здесь они, как в темноте зарницы,
Но что блестят у них? Мудирные петлицы.

Приклади з Масловича подаємо далі.

Квітка подав жартівливі вірші: „Воззвание к женщинам“ акростих „Не хочу“ (автобіографічного характеру). Це з матеріялу першої книжки. У другій є „Послание к Демокриту с чердака бедного стихотворца“ — що належить Масловичу (підпису нема); цінне з боку поглядів Масловича на художню творчість.

В третій книжці є дуже цікава поема Масловича „Утаида“ — слідування Котляревському, легка сатира на де-які боки університетського життя. Котляревського вплив, гадаємо, відбився на Масловичеві. Не розвиваючи тут цієї думки, ми помітимо, що в „Харковском Демокрите“ Маслович умістив одного з варіантів віршу з „Москаля Чарівника“, а в ненадрукованому творі його: „Картина простой малороссийской жизни“ відчувається вплив на композиції, також є пісні, що уміщені в „Наталці-Полтавці“. В цій самій книжці Маслович надрукував свою оду „На мир Европы“, сатиру на Наполеона, в дусі подібних творів з виведенням сатирично Наполеоном. З Наполеонівського ж циклу твір Масловича „Воззвание к коням одного коня“. Цікаво, що автор каже про утиски коня „в конюшне барской“.

В п'ятій книжці надруковано сатиру на Сумарокова - Нахімова, — осуд штучних рим Сумарокова. Інтересно, що до сатири додано Масловичем дві сторінки виписок з сумароківських творів, самі невдалі місця що до будівлі віршів. Оця уважність Масловича до зо-

внішньої форми творів є типовою для редактора „Харьковского Демокрита“, і по його творах, друкованих і рукописних, розкидано чимало приміток, що свідчать про суворі критичні відносини до формального боку поезії. У цій самій книжці Маслович умістив свою статтю „Письмо русского солдата (до редактора „Демокрита“). Цікаві рядки, що натякають на де-які відношення читачів до журналу і мають редакторські погляди автора. Між иншим „солдат“ пише: „Демокриту раjali не бути зубоскалом; але що ж таке зубоскал? Це той, що сміється, не знаючи сам чому, і не лише є скучний, отже і просто неможливий; кого ж, навпаки, слухають з задоволенням, сміються, коли він сміється... той не є зубоскал, а Демокрит“. Маслович далі жаліється на те, що „журналісту треба всім догодити“. Думка, яка добре пояснює стан журналіста не лише в ті часи.

В останній книжці цікаві вірші Масловича: „На диплом докторского достоинства“, — легкий жарт, характерний для автора. Такого ж характеру й „ода 1816 года“. Це осміювання класицизму. Як поважно не відносився Маслович до лекцій Рижського і зумів вихопити з них для себе корисне, однак любови до старого літературного напрямку у Масловича не прийнялось. Уся ця „ода“ — висміювання старих одописців. Правда, в Росії вони вже були висміяні Дмитрієвим. Для Масловича це висміювання може було лише забавкою, випадком широко посміятися, що він так любив:

Ось які рядки читаємо в оді:

Коль призываю я Філіпку¹⁾,
Не ліру разумею — скрипку
И балалайку иногда.
На скрипке — у сусіда хата...
На балалайке — ой ребята.
Две эти песни я бренчу.

Поет летить за надхненням, отже:

Не на Пинд, а на Холодну²⁾...
Гора Холодна Пинда ниже,
Да й города Пинда ближе...

А далі вже справжня профанація Пинда:

Гора Холодная — воструха,
Вокруг нее везде сивуха,
Начнешь стихи неволью плесть...

І як це далеко від класицизму і від віршів харківського ж професора Склабовського про ту саму Холодну гору:

Закатися, солнце красное,
За ту гору за Холодную,
Пусть туманы тучей темною
Надо мною растилаются...

Так писав Склабовський, слідкуючи за піснями мабуть зі збірника Кірші Данілова.

¹⁾ Це служба у Масловича.

²⁾ Гора під Харковом тоді.

Отже Масловича усякий раз тягнуло до рідної української поезії, до української мови. І він уміщував свої українські твори в „Демокрите“, писав по зшитках, що й досі не бачили друку... Треба визнати правду мемуаристів про Масловича, що ніби він любив співати українські пісні, знав добре мову. Візьмемо, наприклад, його „Песнь Семейству“—заголовок російський, а самого вірша писано українською мовою, чисто народною. От хочай би такі рядки:

О, як криві учених товки,
Чи є у них на шаг ума,
Все пишуть, що zostались вовки,
А що людей зовсім нема.
Є люде, та шукать не хочуть,
Брехнею цілий світ морочуть...

Гарні рядки також знаходимо в віршові: „От'езд студента на учительство в Олешки“. Вірша складено на голос пісні: „Гей почувла моя доля, що мені не бути дома“...

Зазначені твори чи Масловича чи співробітників його журналу, не вичерпують усього змісту книжок „Харьковского Демокрита“. Розсипані численні епіграми, пародії, сатири треба перечитати самому, щоб зрозуміти гострий язик самого редактора та його приятеля—Нахімова... Сатира не була лише жартом, чіпала часом болячки сучасності, особливо що до життя представників молоді професури, студентства, дворянства. Не без впливу було тут з боку творів Нахімова, першорядного тодішнього українського байкаря, отже й сам Маслович не відставав. Людина безумовних літературних інтересів, веселої вдачі, він ненавидів педантизм, показну вченість: „знаю, як прикро читати, писав він в одній з статей своїх у „Демокриті“, як неприємно читати нісенітницю без усякого смаку та перцю, лише для того тільки, що від неї тхне вченістю“. І тим тяжче було йому це говорити, що він любив рідний край, і ладен був вибачити ці саме хиби, коли тільки вчені покидали педантизм чи поверховність і подавали по других харківських журналах відомості „про рідний край“, відомості, які повинні були, на думку Масловича, бути милими для кожного українця, хочай би вони були й „дрібненькими“. І здається, для нього самого найдорожчі були „дрібниці“ з життя простого люду, якого становище він так протиставляв життю слобожанського дворянства, що далеко стояло від селянства:

Что вам нужды до хохлов,
Француз вам втрое...

Журнал Масловича „Харьковский Демокрит“ протягнув недовго... Маслович поїхав до Петербургу служити, другі співробітники пристали до „Украинского Вестника“, „Украинского журнала“, іншого історико-літературного напрямку. „Демокрит“ з'явився на короткий час. Отже він був представником того сатиричного напрямку, який був типовим для інших з українських письменників хуторянсько-дворянського періоду.

Чи зрозуміли, чи оцінили сучасники значіння сатири „Демокрита“? Скоріше, що ні. Як ні гострі були сторінки журналу з його

епіграмами, епітафіями, пародіями, вони з'явилися в ту епоху, коли не було розвинено критики у самому суспільстві, в тому суспільстві, що не могло зрозуміти Сковороди, хочай по своєму й цінило його. Журнал викликав сміх, шуткування, зовсім як на півночі, може, викликала холодні сльози поміщицькі „Бедная Лиза“. З другого боку Маслович нападав зі своїми співробітниками часто на болячки переважно вузького університетського кола, — це були серйозні, безумовно, болячки, однак навряд чи літературним шляхом можна з ними боротися. А до того у час видання „Демокрита“ й сам редактор дивився на себе так:

Я так бандурил, как умел,
Надеюсь, будет всяк доволен.

Більш глибоке відношення до питань сучасности розвинулося у Масловича пізніш, коли він вже закинув журнальну діяльність. Але цей період схарактеризуємо другого разу.